

УДК 347.96

Галина Супрун,

канд. юрид. наук, докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МЕДІАТОРІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених, досліджено зарубіжний досвід підготовки медіаторів та визначено можливості його застосування в Україні. Обґрунтовано, що сьогодні на державному рівні має бути розроблена та прийнята єдина Програма підготовки медіаторів, затверджена Міністерством освіти та науки України. Наголошено, що медіатора варто включити до класифікатора професій, оскільки з кожним роком цей вид діяльності набуває все більшої і більшої популярності.

Ключові слова: зарубіжний досвід, правове регулювання, медіатори, підготовка кадрів, державний класифікатор.

Постановка проблеми. Системне впровадження медіації в Україні почалося, на думку окремих дослідників, у 90-ті роки минулого століття в рамках діяльності некомерційних громадських організацій. Перші організації або групи медіації були створені в 1994 році, а 1995–1997 роки пов'язують з першим досвідом застосування медіації. Завдання фахівців, які працювали у цій сфері, полягало в тому, щоб не тільки на практиці дізнатися, наскільки дана технологія може бути застосована в Україні, а й розробити механізми впровадження медіації у наявну систему роботи з конфліктами. При цьому в кожному регіоні з'являлася і певна спеціалізація в сферах застосування медіації. Протягом перших декількох років медіація застосовувалася при вирішенні значної кількості спорів – трудових, споживчих, сімейних, шкільних, сусідських тощо. Та лише у 2008 році, завдяки підтримці Міжнародної Фінансової Корпорації (IFC, Група Світового банку), був утворений Український центр медіації (далі – УЦМ). За період реалізації проекту випускники та тренери УЦМ отримали можливість пройти підготовку і бути акредитованими в якості медіаторів в Центрі Ефективного Вирішення Спорів (Великобританія), а також у фахівців Університету Св. Томаса (тренінги з медіації в організації). Випускники-юристи відзначали ефективність застосування навичок медіатора в переговорних процесах, як пов'язаних зі спірними ситуаціями, так і спрямованих на укладення договорів про співпрацю, адже коли сторони краще розуміють один одного, значно підвищується ступінь виконання досягнутих домовленостей тощо [1, с. 12–13]. Проте на державному

рівні процедури, пов'язані з вирішенням спорів в порядку медіації, довгий час так і залишалися поза увагою правового регулювання, що безумовно пов'язано із недостатньою кількістю медіаторів-професіоналів. Варто зазначити, що питання підготовки професійних медіаторів з правової точки зору сьогодні продовжує залишатися досить складним та потребує свого вирішення. На законодавчому рівні ми маємо щонайменше три проекти Закону України «Про медіацію» (№ 481; № 2480 та № 3665), в яких тією чи іншою мірою прописуються правові основи здобуття особами кваліфікаційних вмінь та навичок у сфері медіації. Цікавим є те, що процес підготовки професійних кадрів для роботи в медіації та їх атестація у даних проектах нормативних актів також варіюється у визначеннях, умовах та вимогах.

Стан дослідження. Питання підготовки медіаторів в Україні розглядалось вченими поверхнево і лише в межах окремих проблематик. Зокрема, йому приділяли увагу такі вчені, як М.В. Колеснікова, А.О. Шаповалова, Т.І. Шинкар, Н.В. Маловой, О.А. Глуценко, Т.О. Голоядова, В.Я. Тацій, С.Є. Абламський, А.Т. Комзюк, І.О. Бут, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та багато інших. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, питання зарубіжного досвіду підготовки медіаторів фактично залишилось поза увагою вчених, що є суттєвою прогалиною як з практичної, так і теоретичної точки зору.

Саме тому метою статті є – розглянути зарубіжний досвід підготовки медіаторів та визначити можливості його застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розпочати, на нашу думку, слід із досвіду Австрії, де правове регулювання основних принципів медіації, професійної підготовки та акредитації медіаторів передбачено Цивільним законом про Медіацію (*Zivilrechtsmediationsgesetz*). Щоб бути акредитованим, кандидат повинен бути включеним до списку осіб, що формуються регіональним Верховним Судом. Так, медіатор має право претендувати на включення в такий список, якщо він відповідає певним критеріям: мінімальний вік – 28 років; не менше 200 годин професійного навчання в одному з акредитованих закладів (навчання повинно проходити тільки в зареєстрованих навчальних закладах, в тому числі в університетах). Кожні п'ять років медіатори повинні проходити підвищення кваліфікації. Загалом же сьогодні в Австрії налічується понад 4000 медіаторів, які мають право діяти самостійно або бути частиною якоїсь організації, та існує близько 60 установ, яким дозволено навчати професійних медіаторів [1, с. 10].

Вимоги щодо освіти ставляться й до медіаторів Італії. Так, особа, яка виявила бажання стати посередником, має відповідати вимогам, викладеним у статті 4 (3) (b) міністерського наказу № 18/2010, зокрема, вона повинна володіти ступенем або дипломом, принаймні еквівалентним університетського ступеня після закінчення трьох років навчання або (як альтернатива) бути членом професійної асоціації або організації і пройти як мінімум дворічні курси перепідготовки у закладах, які є акредитованими Міністерством юстиції, а також протягом дворічного періоду перепідготовки вони повинні приймати участь як стажисти щонайменше в двадцяти процедурах медіації. Провайдери навчання, що видають сертифікати про те, що медіатори пройшли необхідні курси навчання, є державними або приватними органами, акредитованими Міністерством юстиції за умови, що вони відповідають встановленим стандартам [2].

Найбільш цікавими аспектами Правил проходження навчання за програмою підготовки медіаторів є такі: навчання передбачає виключно денну форму навчання; контингент слухачів за програмою підготовки медіаторів складають фахівці з вищою освітою; особи, які не досягли віку двадцяти п'яти років, можуть пройти навчання з отриманням статусу професійного медіатора, однак право здійснювати діяльність медіатора на професійній основі вони отримують після досягнення двадцяти п'яти років; програма підготовки медіаторів складається з навчальних програм «Загальний курс медіації» (не

менше 48 годин), «Спеціалізований курс медіації» (не менше 50 годин) та «Курс підготовки тренерів медіаторів» (тренінг для тренерів не менше 32 годин). При цьому професійний медіатор повинен мати сертифікати за навчальними програмами «Загальний курс медіації» та «Спеціалізований курс медіації»; програма навчання медіаторів передбачає теоретичну частину (читання лекцій), проведення практичних занять, тренінгів, ділових ігор тощо. У зв'язку з практичною спрямованістю навчання медіаторів обсяг лекційних занять не може перевищувати 40 відсотків загального обсягу занять; кожна з трьох навчальних програм з підготовки медіаторів завершується підсумковою атестацією та видачею сертифікату; підсумкова атестація включає в себе два рівні перевірки знань і навичок медіатора: теоретичні знання перевіряються на іспиті у формі співбесіди або тестування; практичні навички перевіряються і оцінюються за результатами імітаційної медіації, проводяться екзаменаційною комісією, склад якої визначається керівником організації, що проводить навчання. При цьому екзаменаційна комісія складається з трьох членів – двох представників Організації медіаторів і одного представника іншої Організації медіаторів; особа, яка отримала статус медіатора за кордоном і бажає здійснювати діяльність медіатора в Республіці Казахстан на професійній основі, звільняється від обов'язку проходження підготовки за навчальними програмами «Загальний курс медіації» та «Спеціалізований курс медіації», але підлягає атестації в Організації медіаторів, за затвердженими навчальними програмами по професійній підготовці і підвищенню кваліфікації медіаторів з видачею відповідного сертифіката [3].

Активізується робота у напрямку підготовки медіаторів й у Республіці Білорусь. Так, на юридичному факультеті Білоруського державного університету навчальним планом першого ступеня освіти за спеціальністю «Правознавство» передбачені навчальні дисципліни «Альтернативні способи вирішення спорів» та «Міжнародний комерційний арбітраж». У 2015 р. затверджено Типовий навчальний план другого ступеня освіти (магістратура) по напрямку 1-24 81 05 «Правове забезпечення альтернативних способів врегулювання конфліктів і суперечок» [4].

Окрім цього, в навчальний план першого ступеня освіти за спеціальністю «Правознавство», в цикл дисциплін спеціалізації 1-24 01 02 08 «Правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності», введена навчальна дисципліна «Переговори і медіація» [5, с. 330]. Метою названої навчальної

дисципліни є отримання і засвоєння студентами повних, систематизованих і глибоких знань про переговори і медіацію як альтернативних суду способів вирішення правових спорів, а також оволодіння практичними навичками врегулювання правових спорів шляхом переговорів, в тому числі за участю медіатора (посередника). Навчальною програмою з дисципліни передбачено вивчення основних прийомів погоджувального (консенсуального) способу врегулювання правових спорів як на досудовому етапі, так і після порушення справи в суді.

Враховуючи викладене, можемо з упевненістю стверджувати, що на державному рівні має бути розроблена та прийнята єдина Програма підготовки медіаторів, затверджена Міністерством освіти та науки України. Навчальні програми мають передбачати: основні освітні програми (наприклад, «Медіація: базовий курс» (не менше 120 годин) та «Медіація: курс підготовки тренерів» (не менше 160 годин) та додаткові професійні програми за фаховим спрямуванням, наприклад, «Медіація в професійній діяльності юриста», «Медіація в професійній діяльності адвоката», «Медіація в професійній діяльності судді» і так далі; загальна кількість годин, що виділяється на кожний окремий курс, має бути не менше 72 годин.

Усі навчальні програми мають бути ліцензованими та апробованими. Навіть більше, медіатора варто включити до класифікатора професій, оскільки з кожним роком цей вид діяльності набуває все більшої і більшої популярності. Таке нормативне врегулювання надасть можливість вирішити цілий ряд завдань, а саме: здійснити розрахунки чисельності медіаторів, забезпечити облік особового складу і розподіл кадрів за професійними угрупованнями різних рівнів класифікації, передбачити планування додаткової потреби в кадрах тощо; систематизувати статистичні дані з праці за професійними ознаками; здійснити аналіз та підготувати до публікації статистичні дані, а також розробити відповідні прогнози стосовно зайнятості, доходів, охорони праці, освіти, перепідготовки кадрів, що вивільняються у сфері медіації, тощо; підготувати статистичні дані для періодичних оглядів із статистики праці, що розробляються Міжнародною організацією праці; вирішити питання контролю та аналізу міжнародної міграції, міжнародного набору та працевлаштування громадян, які залучені до сфери медіації [6].

Що ж стосується України, то сьогодні доводиться лише користуватися тими стандартами підготовки медіаторів, які виробляються їх об'єднаннями. Так, на офіційно-

му сайті Національної асоціації медіаторів України зазначається, що початківці можуть отримати знання та навички, потрібні для практики медіації, звернувшись до таких тренінгових центрів:

– РГО «Жіночі ініціативи» (м. Пирятин, Полтавська область), де здійснюється базова підготовка та спеціалізована підготовка медіаторів (судова, сусідська, сімейна медіація, медіація в громадах, медіація в кримінальних справах, шкільна медіація, тренінги з підвищення професійної майстерності тощо);

– Інститут миру і порозуміння (м. Київ) – здійснюється базова підготовка медіаторів (тренінги з підвищення професійної майстерності, тренінги з фасилітації, медіація однолітків (шкільна), медіація в кримінальних справах тощо);

– Одеська обласна група медіації (м. Одеса) та Київський філіал ООГМ (м. Київ) – забезпечують базову підготовку медіаторів, спеціалізовану підготовку медіаторів (судова, сусідська, сімейна медіація, медіація в громадах, шкільна медіація, медіація ровесників, підготовка фасилітаторів групових рішень, організація та проведення діалогів, діагностика конфліктів, конфліктменеджмент, медіація в кримінальному процесі, відновне правосуддя, організація та проведення семінарів та майстер-класів (зокрема із залученням іноземних спеціалістів));

– Подільський центр медіації (м. Вінниця) – забезпечує базову підготовку медіаторів;

– Тренінг Центр (м. Львів) – готує медіаторів, зокрема бізнес-медіаторів;

– Українська академія медіації (м. Одеса) – здійснює базову та основну підготовку медіаторів (зокрема, спеціалізовану підготовку для правників); забезпечує проведення інформаційних семінарів для адвокатів та представників інших юридичних професій; бізнес-медіація; організація тренінгів, курсів та семінарів за попереднім запитом (зокрема, з залученням іноземних тренерів та експертів);

– Український центр медіації при КМБШ (м. Київ) – реалізує базову підготовку медіаторів (сімейна медіація, організаційна медіація, бізнес-медіація (зокрема, із залученням іноземних тренерів та експертів));

– Центр права та посередництва (м. Харків) – надає базові навички медіатора (медіація (базовий курс), медіація в IT сфері, партнерська медіація, медіація для менеджерів, корпоративна медіація, медіація для бізнесу, медіація для юристів, медіація в громаді, аудит конфлікт, трансформація конфліктів, фасилітація діалогу, фасилітація для бізнесу, стратегічне планування);

– Школа медіації Академії адвокатури України (м. Київ) – створює умови для базової підготовки медіаторів (зокрема, в межах підвищення кваліфікації фахівців права та викладачів права за договором про надання освітніх послуг), проводить тренінги з сімейної медіації при розлученні, тренінги за запитом, семінари [7].

Висновок.

Таким чином, узагальнюючи зарубіжний досвід підготовки медіаторів, зазначимо, що в Україні з метою удосконалення вказаного інституту необхідно: 1) забезпечити державне регулювання медіації та підготовки кадрів у цій сфері; 2) виробити єдині державні стандарти підготовки медіаторів; 3) здійснювати обов'язкову акредитацію установ, що здійснюють підготовку кадрів для сфери медіації; 4) забезпечити постійне міжнародне співробітництво та обмін досвідом у сфері досудового примирення та врегулювання спорів; 5) сформулювати єдиний державний реєстр кваліфікованих / сертифікованих медіаторів; 6. забезпечити постійний державний та громадський контроль за якістю надання послуг у сфері медіації.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію, або як швидко вирішити конфлікти, не звертаючись до суду: Збірник статей: Український Центр Медіації при Києво-Могилянській бізнес Школі. URL: [https://](https://www.academia.edu/3371628/History_of_Mediation_Movement_2010_Как_все_начиналось_история_зарождения_и_развития_медиации_)

www.academia.edu/3371628/History_of_Mediation_Movement_2010_Как_все_начиналось_история_зарождения_и_развития_медиации_.

2. Медіація в країнах Європейського Союзу (ЄС). URL: <http://fedim.ru/mediatsiya-v-mire/>

3. Правила проходження навчання по програмі підготовки медіаторів: постановлення Правительства Республики Казахстан № 770 от 3 июля 2011 г. URL: <http://kazmediation.kz/documentation/48-rules-training-program-training-of-mediators.html>.

4. Правовое обеспечение альтернативных способов урегулирования конфликтов и споров. Типовой учебный план II ступени высшего образования (магистратура). Белорусский государственный университет. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/113536>.

5. Здрок О.Н. Формирование переговорной и медиативной компетентности современного юриста в системе высшего образования / Актуальные проблемы юридического образования в контексте обучения альтернативному урегулированию споров как подходу к обеспечению прав человека: материалы Международной научно-методической конференции, Минск, 29 ноября – 3 декабря 2016 г. / редкол. С.А. Балашенко (отв. ред.) и др. Минск: Изд. центр БГУ, 2016. С. 328–332.

6. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010: наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va327609-10>.

7. Де навчають медіаторів / Веб-сайт Національної асоціації медіаторів України. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediation/where-to-study/>.

В статтє, на основє анализа научных взглядов ученых, исследован зарубежный опыт подготовки медиаторов и определены возможности его применения в Украине. Обосновано, что сегодня на государственном уровне должна быть разработана и принята единая Программа подготовки медиаторов, утвержденная Министерством образования и науки Украины. Отмечено, что медиатора стоит включить в классификатор профессий, поскольку с каждым годом этот вид деятельности приобретает все большую популярность.

Ключевые слова: зарубежный опыт, правовое регулирование, медиаторы, подготовка кадров, государственный классификатор.

In the article, on the basis of the analysis of scientific opinions of scientists, the foreign experience of mediator training was studied and the possibilities of its application in Ukraine were determined. It is substantiated that today a single Mediator Training Program, approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine, should be developed and adopted at the state level. It is stressed that the mediator should be included in the classifier of professions, since every year this activity becomes more and more popularized.

Key words: foreign experience, legal regulation, mediators, training of personnel, state classifier.